

Вразливість позицій неокласичної методології в поясненні інституційного середовища економіки

Контраст між розробленими теоріями та реальними процесами людської взаємодії, який є характерним для соціальних наук, найбільш явно проявляється в економічній науці. Таку думку підкріплює неспівпадіння між логічними висновками неокласичної теорії та справжніми процесами функціонування економічних систем. Імплементация її теоретичних доводів дає гарні результати у дослідженні ринкових структур розвинених країн, проте непосильною залишається задача переконливого пояснення існування різних економічних систем, відмінностей їх функціонування та причин життєздатності «неефективних» форм взаємодії протягом тисячоліть. З огляду на це, чиста неокласична економічна модель слугує своєрідним прикладом, з яким зручно порівнювати теорію з реальним економічним процесом.

Із неокласичних поглядів про ефективну конкуренцію впливає неявна ознака індивідів (учасників ринку) – вони тяжіють до максимізації особистої вигоди незалежно від існуючих інституційних обмежень. Досягнення таких цілей мало б означати, що конкурентна структура ефективних ринків здатна усувати неповноту та асиметричність інформації, а наявність пізнавальних систем дає гравцям правильні моделі ситуацій, в рамках яких належить зробити вибір. Понад це, – ринкові інституції створюються для досягнення ефективних результатів і не відіграють самостійної ролі у визначенні економічної поведінки. Насправді ж такі позиції залишаються вразливими перед критичним аналізом.

Очевидно, що людський вибір зовсім не тотожний принципам раціональності і часто знаходиться поза функцією індивідуальної корисності. Це пов'язано з тим, що індивіди керуються суб'єктивними моделями сприйняття, складністю інформації та володіють різними можливостями її обробки, окрім того їхні мотивації складніші, а вподобання менш стабільні ніж прийнято вважати.

Висновки моделей раціонального очікування мають сенс в умовах стійкої рівноваги та конкуренції, що робить вибір та його альтернативи добре зрозумілими для гравців. На перший погляд відсилка про знання альтернатив є привабливою, адже тоді вибір по відношенню до повторюваних та ясних дій не викликає ніякої складності. Проте, що вища унікальність взаємодії, то більшою є невизначеність її результатів. З огляду на це, суб'єктивне сприйняття реальності має вагомий вплив на людський вибір. У цьому сенсі важливі стійкі стереотипи людської взаємодії, які обмежують набори альтернатив вибору для подолання невизначеності. Вона виникає з неповноти інформації про поведінку опонентів, що у поєднанні з обмеженою спроможністю індивіда до її використання породжує правила і процедури, покликані структурувати людську взаємодію – інституції.

Слід зазначити, що мотивація для прийняття рішень не завжди співпадає з прагненням індивіда до максимізації вигоди. У цьому сенсі інституції не створюються, щоб бути ефективними, понад це – здатні змінювати ціну, яку індивід платить за свої переконання. Отже, максимальна корисність та стійка рівновага не досягаються постійно.

Невизначеність, є джерелом існування інституцій, які направляють людську взаємодію в передбачуване русло. Пояснення цьому не дає неокласична економіка. В свою чергу невизначеність викликана розривом між спроможністю індивіда до розшифрування наявних проблем та складністю вибору найсприятливіших альтернатив. Чим ширший цей розрив, тим швидше індивіди вироблятимуть стереотипи реакцій, щоб впоратися з викликами, які утворюються наявністю такого розриву. Провідна роль у формуванні інституцій належить мотивації індивідів, яка створює механізми включення цінностей, не спрямованих на максимізацію особистісної вигоди, в набір альтернатив вибору. Таким чином проблема поведінкових реакцій та рішень індивідів в умовах невизначеності тісно пов'язана зі створенням інституцій. Саме тому, в економічному аналізі не допустимо ігнорувати інституції, – вони вирішально впливають на вибір індивіда, а отже, здатні самостійно визначати його економічну поведінку.

Традиційні поведінкові постулати, на основі яких побудовані неокласичні моделі, корисні для вирішення деяких економічних проблем. Проте, вони вразливі перед вирішенням важливих питань, які постають перед представниками соціальних наук, і стримують розвиток економічної науки зокрема. Це відбувається не в останню чергу тому, що багатьма неокласичними економістами було відкинута широкий спектр вчинків та варіантів поведінки індивідів, що не відповідали теоретичним конструкціям, так ніби вони траплялися поодинокими випадками. Саме тому перегляд та переосмислення базових принципів та мотивацій людської поведінки є ключем до розуміння існування, появи і розвитку інституцій та їхньої структури; до пояснення напряму інституційних змін.